

3. Інноваційні перспективи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <www.semuzozhenko.net/content/files/innov.pdf>.

4. Чуріна, І. М. Державна інвестиційно-інноваційна політика та її особливості [Текст] / І. М. Чуріна // Вісник КДУ імені М. Остроградського. – Вип. 2/2010 (61). – Ч.1. – С. 169–172.

5. Статистичні данні інноваційної активності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html>.

Отримано 30.10.2011. ХДУХТ, Харків.

© О.І. Печенка, К.Ю. Величко, П.О. Кійло, 2011.

УДК 327.003.1(73):339.92(477)

Н.М. Штангей, доцент

Н.Ф. Соболєва, ст. викл.

ГЛОБАЛЬНА СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглянуто вплив фінансової кризи США на економіку України; визначено її наслідки в Україні; запропоновано заходи щодо подолання Україною фінансово-економічної кризи.

Рассмотрено влияние финансового кризиса на экономику Украины; определены ее последствия в Украине; предложено методы преодоления финансово-экономического кризиса.

Influence of finansovogo koizisa is considered on the economy of Ukraine; its consequences are certain in Ukraine; the methods of pereodoleniya fynansovo are offered-economic crisis.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наслідки фінансової кризи США відчули всі країни світу, в тому числі й Україна, і вони, на думку багатьох фахівців, впливатимуть на світову економіку ще протягом 2009-2012 рр.

Виникнення фінансової та економічної кризи в Україні стало очевидним восени 2008 р. після погіршення низки економічних показників і повідомлень про фінансові проблеми деяких провідних комерційних банків країни. Найбільш вразливим виявився промисловий сектор, зорієнтований на експорт, – металургійний комплекс та машинобудування. У вересні 2008 р. спад виробництва тут становив 4 %. Істотне скорочення попиту на сталь і металопрокат призвело до зменшен-

ня обсягів експорту і, як наслідок, до зменшення надходжень валюти в українську економіку. Крім того, ситуацію в нашій державі погіршила внутрішньополітична криза, що спричинила некеровану інфляцію, стрибки курсу гривні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальною основою для осмислення теоретичних аспектів обраної теми стали дослідження, що торкаються проблематики світових економічних криз. Протягом останніх десятиріч почали з'являтися праці присвячені вивченню та аналізу кризових процесів в глобальній економіці. Можна виділити роботи наступних авторів: Д. Сорос, М. Барклі, А. Бернак, Н. Рубіні, П. Кругман, Д. Корсетті, А. Сбрація, Д. Періколі, П. Презенті. На жаль, роботи зазначених авторів здебільшого присвячені вивченню криз лише окремих складових міжнародних економічних відносин, таких як: міжнародна торгівля, міжнародні валютні відносини, міжнародна міграція робочої сили, а також світові геополітичні процеси. Жодна робота, проте, не подає обгрунтованого комплексного підходу до дослідження сучасної фінансової кризи та її впливу на економіку України. У працях деяких відомих зарубіжних науковців здебільшого наявна констатація фактів чи сучасних подій і лише поверхневий аналіз кризових проявів.

Мета та завдання статті. Виходячи з актуальності теми, мета написання даної статті – розглянути вплив фінансової кризи США на економіку України; дослідити наслідки фінансової кризи в Україні; запропонувати заходи щодо подолання Україною фінансово-економічної кризи. Визначити основні напрями державної підтримки у плані нарощування експортного потенціалу України, посилення економічних акцентів у зовнішній політиці країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова криза у США почалася з іпотечної кризи ще у 2006 р. Головною її причиною було зростання обсягів неповернених житлових кредитів ненадійними позичальниками. Криза стала помітною і почала набирати міжнародних масштабів навесні 2007 р., коли New Century Financial Corporation, найбільша іпотечна компанія США, пішла із Нью-Йоркської фондової біржі у результаті заборони, накладеної на торги її акціями. Компанія перестала видавати кредити, крім того, виявилася неспроможною виплачувати заборгованість кредиторам. І хоча частка кредитів, виданих ненадійним позичальникам, була незначною в загальній масі іпотечних кредитів, це викликало паніку на ринку житла. На хвилі банкрутств американських агенцій з іпотечного перекредитування ненадійних позичальників інші кредитні організації припинили видавати іпотечні позики навіть позичальникам з гарним кредитним рейтингом, тим, хто не

мав підтвердженого офіційного доходу або не платив початкового внеску. Протягом наступних кількох місяців зазнали збитків або збанкрутіли десятки компаній.

Надзвичайно щільна і переплетена взаємопов'язаність фінансових установ на ринку призвела до того, що криза, яка мала б стосуватися лише кредитних установ, які працюють на ринку високоризикових позик, вплинула спочатку на американську фінансову систему, а потім і на загальносвітову. Іпотечна криза в США спровокувала іпотечні кризи в Європі та країнах Азії, де використовувалися схожі схеми кредитування. Причому кризи відбулися як у високорозвинених країнах, на зразок Великобританії, Іспанії, Японії, так і в країнах, що розвиваються, як Україна. Відповідно, збитків почали зазнавати не лише банки світового масштабу, а й локальні. За оцінками експертів інвестиційного банку Goldman Sachs, фінансові установи всього світу зазнали за 2 роки кризи 1,2 трлн дол. США збитків, при цьому тільки американські установи на суму 460 млрд дол. США [1].

Такі значні збитки призвели до обвалу фондових ринків світу. За 2007 р. цінні папери на світовому фондовому ринку подешевшали на 5 трлн дол. США [1]. В результаті інвестори переключили свою увагу з фондового ринку на товарний, що призвело до зростання цін на нафту й золото. Це, у свою чергу, спровокувало посилення загальносвітової інфляції та зменшення темпів зростання світової економіки.

Відповідно, криза такого масштабу не могла не вплинути на економіку України, яка інтегрована у світову економіку [2]. На відміну від країн із розвинутою ринковою економікою, у нас існує дві причини кризи, які доповнюють одна одну, – внутрішньополітична криза і вплив світової фінансової кризи. Некерована інфляція та коливання курсу гривні пов'язані з українською ситуацією, а наслідками світової кризи є проблеми в банківській сфері та в експортно орієнтованих галузях.

Уперше за останні роки в Україні знизився показник середньої заробітної платні. Протягом жовтня 2008 р. борги по зарплатах зросли на 2% і станом на листопад становили близько 1 млрд грн. Найбільше заборгували працівникам машинобудівної, металургійної, транспортної й аграрної галузей. Уперше за кілька років невчасно виплачують пенсії. За даними Міністерства фінансів України, валовий внутрішній продукт у 2009 р. знизився на 5% [3].

Отже, світова фінансова криза призвела до відчутних наслідків в економіці нашої держави. Ми бачимо кризу ліквідності в банківському секторі, причиною якої є те, що останні кілька років банки активно

розвивали кредитування населення (іпотечні, авто, споживчі кредити) за рахунок залучених із-за кордону коштів. З 2006 р. значними темпами почала збільшуватися частка кредитів фізичним особам у загальному кредитному портфелі банків. Станом на липень 2008 р. іпотечні кредити становили значну частку в кредитуванні індивідуальних клієнтів (на кінець року їхня частка була 36,1%). До початку фінансової кризи українські банки могли вільно залучати з-за кордону фінансові ресурси під 4-5% річних і продавати їх в Україні за 10-11% річних. Проблема була лише в тому, що кредити залучалися на терміни 3-5 років, а видавалися – на 10-20 років [3]. Українські банки вирішували такі проблеми за рахунок рефінансування отриманих кредитів новими за такими ж, а інколи й нижчими ставками.

Проте в умовах, коли зарубіжні банки згорнули свої кредитні програми (а це були змушені зробити більшість банків, що постраждали від іпотечної кризи в США), українські банки опинилися перед загрозою кризи ліквідності. Для повернення закордонних кредитів банки змушені були перекредитуватися за значно вищими ставками. Нові залучені з-за кордону кошти теж стали значно дорожчими. У результаті ставки на іпотечні кредити зросли на 5-7%, крім того, були значно посилені вимоги до фінансового стану позичальників. Національний банк для запобігання можливій фінансовій кризі в Україні значно посилив вимоги до резервування за кредитними операціями, що також призвело до подорожчання кредитів. Як наслідок, у першому півріччі 2009 р. темпи зростання кількості іпотечних кредитів були нижчими за темпи збільшення загального кредитного портфеля.

Проте, наслідки фінансової кризи могли бути ще більш серйозними, якби більшість великих українських банків не були у власності зарубіжних банків. Це дало їм змогу продовжувати залучати грошові ресурси з-за кордону, а також пропонувати кращі умови порівняно з іншими. Це підтверджує статистика виданих кредитів, згідно з якою серед п'яти лідерів ринку іпотечного кредитування в Україні перші чотири є дочірніми компаніями зарубіжних фінансових груп і мають загальну частку ринку в 56,6%.

Крім банківського сектора, світова фінансова криза вплинула й на будівельну галузь України. Насамперед, через значні зміни в умовах іпотечного кредитування (підвищення ставок та посилення вимог) багато потенційних покупців не змогли отримати іпотечний кредит. Також значна їх частина зайняла вичікувальну позицію, розраховуючи на іпотечну кризу в Україні і відповідне зниження цін на житло. У результаті як на первинному, так і на вторинному ринку житла України сьогодні спостерігається застій. Багато будівельних компаній знизили

темпи, а більшість узагалі зупинили будівництво нових об'єктів. Цілком реальним вважається повторення не американського, а українського варіанта розвитку іпотечної кризи, згідно з яким більшість будівельних компаній зупинять будівництво на декілька років. При цьому на ринку залишаться лише кілька потужних компаній, які будуть викуповувати недобудовані об'єкти. У будь-якому разі можна говорити про серйозний вплив світової фінансової кризи на будівельну галузь України.

Як було зазначено вище, фінансова криза призвела до підвищення світових цін на енергоносії. Українська економіка надзвичайно сильно залежить від вартості цін на основні енергоносії – нафту й газ. Зростання цін на нафту призвело до підвищення цін на паливно-мастильні матеріали, а отже, і до подорожчання вартості транспортних послуг, що позначається на цінах майбутнього врожаю і продовольства. Крім того, підвищення світових цін на нафту призвело до зростання загальносвітового рівня інфляції, а отже, і до збільшення цін на всі імпортні товари.

Ціну на природний газ (ключовий енергоресурс для економіки України) Російська Федерація (основний імпортер цього ресурсу в Україну) встановлює залежно від ціни на нафту. Так, уже на початку 2009 р. ціна на газ значно зросла. Крім того, російська сторона наполягла, щоб Україна платила за газ за європейськими цінами зі знижкою 20% (це приблизно 360-376 євро за 1000 м³), це при тому, що Україна залишила транзитну ставку на рівні 2008 р. Але українські економісти зауважують, якщо ціна на газ буде вищою, ніж 250 євро за 1000 м³, то це негативно позначиться на економіці країни. Зростання цін на газ призведе до підвищення, по-перше, цін на експортну продукцію України (чорні та кольорові метали, продукція хімічної промисловості), по-друге, комунальних послуг. Зростання цін на експортну продукцію погіршить їх конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, а отже, призведе до зменшення надходжень до держбюджету. А саме експортно орієнтовані галузі є основним рушієм зростання економіки України. Підвищення вартості комунальних послуг призведе до збільшення показника інфляції в країні й загального зростання цін на всі товари в Україні.

Високий рівень інфляції в Україні зумовлений не лише внутрішніми, а й зовнішніми чинниками, серед яких: імпорту загальносвітової інфляції, темпи якої прискорилися з того моменту, як почалася світова фінансова криза. На цьому етапі розвиток інфляції посилювався знеціненням американського долара та підвищенням вартості енергоносіїв та продуктів харчування. Знецінення долара призвело до девальвації

багатьох національних валют, що прив'язані до долара, а також до зростання цін на продукцію, яка імпортується із зон інших валют [2].

Отже, від населення України фактично приховувався сам факт кризового стану економіки. Це свідчення безвідповідальності владних структур і політичної еліти.

Криза 2008 р. має бути всебічно вивчена й глибоко осмислена як державними органами та бізнесовими структурами, так і відповідними науковими установами й незалежними аналітичними центрами. Потрібно проаналізувати структурні особливості кризи, зробити прогнози її перебігу та наслідки, у тому числі для окремих секторів економіки та регіонів України. Економічний аналіз має бути доповнений прогнозуванням соціальних наслідків, ужиттям тих чи інших антикризових заходів [4]. До цього процесу мають бути залучені провідні, незалежні, громадські експерти країни.

Водночас криза несе із собою не лише економіко-соціальні негаразди, а й дає Україні шанс для очищення від корупції, започаткування структурних реформ, радикального вдосконалення правил ведення бізнесу. Економічні кризи мали, як правило, руйнівний характер. Проте щоразу відтворювали досконаліші економічні системи. Теоретичне поняття кризи, відображаючи сутність складного, різнопланового, багато-сутнісного явища, залишається не з'ясованим. Однак варто звернути увагу на такий незаперечний діалектичний постулат: в економіці, як і в будь-якій іншій сфері, те, що демонструє зростання, має проходити етап спаду, а там, де відбувся спад, процес знову розвивається [5].

Ефективно долати кризу неможливо без максимальної прозорості у прийнятті та реалізації державних рішень щодо її подолання [6]. Незважаючи на важкий стан економіки та соціальної сфери, Україна спроможна самостійно подолати кризові явища, має для цього достатні ресурси (людський, природний і технічний). Насамперед, потрібно звільнитися від ілюзій щодо допомоги Заходу. Найреальнішим шляхом виходу з кризи є орієнтація на власні сили, формування внутрішнього ринку завдяки розвитку власного виробництва.

Важлива роль у подоланні економічної кризи належить середньому бізнесу, адже саме він, у першу чергу, має вивести країну з кризи, проте сьогодні йому не приділяється належної уваги з боку уряду та політикуму, які концентрують всю увагу на допомозі великому олігархічному бізнесу. Ефективним може бути застосування інструменту бонусної та/або прискореної амортизації з метою стимулювання інвестицій в оновлення основних фондів виробництва.

З метою стабілізації фінансового ринку, покриття бюджетного дефіциту та допомоги комерційним банкам Україна залучає кредити

Міжнародного валютного фонду. Проте в цьому питанні важливим є те, що саме має на меті влада, використовуючи залучені кошти. Якщо завданням є зупинення банкрутства банків, можливість їх подальшого функціонування, то за таких умов середньостатистичний українець не відчує на собі жодного покращення ситуації. Натомість, якщо вкласти ці гроші у виробництво, то зменшиться безробіття, почнуться виплати зарплат, але банківська сфера продовжуватиме і надалі занепадати і тягти за собою всі інші. Тобто конкретно обирати якусь одну галузь і рятувати лише її не є доцільним, адже все взаємопов'язане, причому дуже тісно. Чинній владі необхідно: розробити стратегічний план дій щодо виходу України з фінансово-економічної кризи, визначити стан кожної галузі, виявити уражені сектори економіки, забезпечити політичну стабільність у країні та єдність влади.

На нашу думку, план подолання Україною кризи має включати такі заходи: збереження робочих місць; пожвавлення будівельної галузі; відновлення конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі; забезпечення стабільної роботи хімічної промисловості; підтримка сільського господарства; пошук і залучення інвесторів; стимулювання споживчого ринку; зниження енергоємності підприємств і застосування енергоощадних технологій; підтримка банківського сектора; відновлення довіри до банків; націоналізація збанкрутілих банків; оптимізація й адаптація до сучасного стану економіки податкового законодавства.

Але вирішальним чинником у подоланні кризи, на нашу думку, будуть все ж таки кардинальні зміни у світовій фінансовій системі.

Висновки. Слід зазначити, що надзвичайно щільний взаємозв'язок фінансових установ на ринку призвів до того, що криза, яка мала б стосуватися лише кредитних установ США, котрі працюють на ринку високоризикових позик, вплинула спочатку на американську фінансову систему, а потім і на загальносвітову. Іпотечна криза в США спровокувала іпотечні кризи в Європі та країнах Азії, де були схожі схеми кредитування.

У свою чергу, світова фінансова криза призвела до появи в Україні кризи ліквідності в банківському секторі та до підвищення світових цін на енергоносії. Зростання світових цін на нафту призвело до підвищення загальносвітового рівня інфляції, а отже, і до збільшення цін на всі імпортні товари. Підвищення цін на газ призведе до подорожчання продукції експортно орієнтованих галузей України. З огляду на це подолання фінансово-економічної кризи в Україні можливе за умови оздоровлення й кардинальних змін у світовій фінансовій системі,

негайної розробки та впровадження урядом нашої держави антикризової програми виходу країни з кризи.

Список літератури

1. Всемирный банк: развивающимся странам будет труднее всего [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <unian.com.ua/ukr/nid=mnnews/2365>.
2. Дорошенко, І. В. Глобальна світова фінансова криза та її вплив на розвиток економіки України [Електронний ресурс] / І. В. Дорошенко. – Режим доступу : <npuv.gov.ua/e-journals/Doroshenko_3 08.htm>.
3. Мировая экономика [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <ereport.ru>.
4. Шаров, І. Шляхи виходу з економічної кризи [Електронний ресурс] / І. Шаров. – Режим доступу : <2000.net.ua/a/42564>.
5. Юрій, С. Світові економічні кризи та їх сучасні модифікації [Текст] / С. Юрій // Вища школа. – 2008. – № 2. – С. 13–25.
6. Тугай, Л. В. Подолання кризових явищ як чинник фінансового оздоровлення регіонів [Текст] / Л. В. Тугай // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 12. – С. 118–123.

Отримано 30.10.2011. ХДУХТ, Харків.

© Н.М. Штангей, Н.Ф. Соболева, 2011.

УДК 339. 727.2 (477)

О.І. Печенка, ст. викл.

Н.Ф. Соболева, ст. викл.

Я.Г. Ковальова, студ.

ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІПШЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

Розглянуто проблеми залучення та використання прямих іноземних інвестицій, аналіз причин відтоку та припливу інвестицій в Україну. Основним напрямом розвитку України є використання прямих інвестицій, як методу, здатного вивести економіку країни до траєкторії динамічного розвитку.

Рассмотрены проблемы привлечения и использования прямых иностранных инвестиций, анализ причин оттока и притока инвестиций в Украину. Основным направлением развития Украины является использование прямых иностранных инвестиций, как метода, способного вывести экономику страны на траекторию динамического развития.

The problems of bringing in and using of direct foreign investments, to the analysis of the causes of inflows and outflows of direct foreign investment in Ukraine are considered. The main direction of Ukraine's development is using of di-